

УДК: 351:323.15(477)

Надія ПІДБЕРЕЖНИК

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

Львівський регіональний інститут державного управління

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Розкривається сутність інституційного механізму публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні. Характеризуються вищий, центральний та регіональний рівні інституцій публічного управління, які безпосередньо здійснюють регулюючий вплив на сферу етнополітичних відносин в Україні. Аналізуються цілі та завдання їхньої діяльності. З'ясовується, що інституційний механізм публічного управління етнополітичними відносинами в Україні здебільшого спрямований на забезпечення дотримання прав та свобод національних меншин, тоді як реалії суспільно-політичного життя вимагають вироблення та реалізації цілісної публічної політики, системи норм та правил щодо задоволення інтересів усіх етносуб'єктів українського суспільства, досягнення національної інтеграції та консолідації.

Ключові слова: інституційний механізм, публічне управління, етнополітичні відносини, титульна нація, корінні народи, національні меншини, етнополітика.

Nadiia Pidbereznyk. Institutional mechanism of public administration in the field of ethnopolitical relations in Ukraine

The essence of the institutional mechanism of public administration in the field of ethnopolitical relations in Ukraine is considered. The higher, central and regional levels of public administration institutions that directly regulate the sphere of ethnopolitical relations in Ukraine are characterized. The purposes and tasks of their activity are analyzed. It has been found out that the institutional mechanism of public governance of ethnopolitical relations in Ukraine is mainly aimed at ensuring the observance of the rights and freedoms of national minorities, while the realities of social and political life require the development and implementation of a comprehensive public policy, a system of norms and rules for the satisfaction of the interests of all ethnic subjects of Ukrainian society and achievement of national integration and consolidation.

Key words: institutional mechanism, public administration, ethnopolitical relations, titular nation, indigenous people, national minorities, ethnopolitics.

Процеси інтеграції та формування громадянського суспільства в Україні вимагають виваженої державної політики у сфері етнополітичних відносин, спрямованої на забезпечення консолідації української нації та сприяння її культурному розвитку, становлення гармонійних міжнаціональних відносин, запобігання виникненню конфліктів на етнічному ґрунті. Держава за допомогою системи органів публічного управління покликана упорядковувати та регулювати етнополітичні відносини в суспільстві. Тривалий час в Україні недостатньо з боку держави приділялось уваги проблемі регулювання етнополітичних відносин у напрямі забезпечення соціальних, політичних та культурних потреб усіх етнокомпонентів українського суспільства. Основним об'єктом державного етнополітичного менеджменту були національні меншини та їх права в етнокультурній сфері. Проте з метою гарантування прав та свобод національних меншин, забезпечення всебічного розвитку титульного українського етносу, досягнення формування цілісної громадянської нації в Україні необхідно сформулювати ефективний інституційний механізм публічного управління у сфері етнополітичних відносин.

Вивченню етнополітичних процесів в Україні присвячені праці О. Антонюка, І. Варзара, О. Дергачова, В. Євтуха, І. Іванова, О. Майбороди, А. Колодій.

© Підбережник Н. П., 2017

Державне управління та місцеве самоврядування, 2017, вип. 4(35)

Особливості та проблеми етнонаціональної політики України вивчала О. Липчук. Теоретичні основи інституційного механізму публічного управління дослідили О. Гордєєв, О. Кудрейко, В. Малиновський, Л. Стрільчук.

У більшості досліджень питання публічного управління, зокрема його інституційне забезпечення у сфері етнополітичних відносин, розглядаються в історичній ретроспективі та в контексті державної етнополітики загалом. Інституційний механізм публічного управління в Україні на сучасному етапі щодо формування та реалізації цілісної державної політики у сфері етнополітичних відносин вивчено недостатньо.

Мета статті – дослідити інституційне забезпечення публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні, зокрема, цілі, завдання, норми та особливості функціонування інституцій, покликаних реалізовувати державну етнополітику в Україні.

Проблеми інституційного механізму тісно пов'язані з поняттям «інститут» (від лат. *institutum* – устрій, організація, установа) – форма організації та регулювання суспільних відносин і діяльності людини з властивими цій формі метою, функціями та засобами впливу на життя суспільства або окремих його частин. У науковій літературі зазвичай цей термін трактується у таких основних значеннях:

1) організаційна система зв'язків і соціальних норм, що регулюють певну галузь суспільних відносин;

2) процедура, спрямована на задоволення певних потреб суспільства;

3) специфічна форма життєдіяльності людини;

4) зібрання людей, які згідно з поділом праці об'єднуються для досягнення спільної мети (міжлюдські стосунки);

5) сукупність ролей і функцій, норм і структур, які забезпечують реалізацію інтересів окремих індивідів, соціальних груп, верств або суспільства в цілому [15, с. 47]. Зважаючи на це, поняття «інститут» можна трактувати як комплекс організацій, установ, індивідів, які володіють певними засобами та ресурсами, виконують конкретні правові, соціальні, політичні функції.

В. Малиновський визначає інституційний механізм публічного управління як загальний метод дослідження державного управління, який через зосередження на структурно-функціональних засадах побудови системи органів виконавчої влади та формально-правовій характеристиці політичної системи дає можливість дослідити взаємозалежність і взаємозв'язок між змінами інституційних структур апарату державного управління і змістом державної політики [3, с. 73]. На думку О. Гордєєва, інституційний механізм є цілісною системою упорядкування ролей і взаємовідносин суб'єктів відповідно до традицій та нових встановлених інститутів суспільства. Це дозволяє визначити подвійну природу структури інституційного механізму: одночасно у ньому присутні ознаки, притаманні як інститутам, так і механізмам, відповідно до чого інституційний механізм є реалізацією сутності / змістовного наповнення того чи іншого інституту під час взаємодії між суб'єктами [1].

Отже, інституційний механізм публічного управління можна розглядати як сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів публічного управління в тій чи іншій сфері, забезпечують узгодження інтересів різних суспільних груп, координують їхню діяльність з метою досягнення цілей розвитку держави. Інституційне забезпечення публічного управління у сфері регулювання етнополітичних відносин варто розглядати через призму цілеспрямованої діяльності органів публічної влади, яка впливає на стан, розвиток та вдосконалення відносин між етносуб'єктами українського суспільства і на відносини в системі «етносуб'єкти – державна влада» з урахуванням впливу політико-правових, соціокультурних та економічних інститутів, загальносвітових тенденцій в етнополітичній сфері.

Інституційний механізм публічного управління у сфері регулювання етнополітичних відносин містить множинність певного набору правил поведінки, які реалізують на практиці публічні організації. При цьому регулюючий вплив на сферу етнополітичних відносин здійснюють як органи державної влади, так і неурядові організації. Якщо перші діють за допомогою методів безпосереднього адміністративного впливу, то другі можуть опосередковано впливати на формування та реалізацію етнополітики, зазвичай через механізм взаємодії з органами державної влади, виконуючи дорадчі та консультативні функції.

Об'єктом розгляду в нашій статті будуть органи державного управління у сфері етнополітичних відносин, які за ієрархією можна віднести до вищого, центрального, регіонального та місцевого рівнів. Зокрема, на вищому рівні визначаються цілі, завдання та механізми реалізації публічної політики в етнополітичній сфері, формуються нормативно-правові межі розвитку етнополітичних відносин. На центральному – реалізується етнополітика на загальнодержавному рівні, контроль за дотриманням законодавства у сфері регулювання етнополітичних відносин, виконується аналітично-прогностична робота в цій сфері. На регіональному та місцевому рівнях структурні підрозділи місцевих органів державної виконавчої влади, до компетенції яких належать питання міжетнічних взаємин, здійснюють моніторинг та аналіз проблемних аспектів суспільно-політичного та культурного життя етнічних спільнот і підготовку на цій основі пропозицій щодо прийняття відповідних управлінських рішень на місцевому рівні для їх вирішення.

На сьогоднішній день стратегічний рівень публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні формують та реалізують Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Зокрема, у структурі Верховної Ради України VIII скликання діє Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, створений відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» від 4 грудня 2014 р. До предмета відання комітету віднесено:

- додержання прав і свобод людини і громадянина;
- етнонаціональна політика, міжнаціональні відносини та права корінних народів і національних меншин в Україні;
- імміграція, біженці, вимушено переселені особи, надання притулку в Україні;
- співробітництво з Радою Європи, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі у сфері додержання (захисту) прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин;
- співробітництво з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародною організацією з міграції, Комісією ООН з прав людини відповідно до статутних завдань зазначених організацій, що збігаються з компетенцією комітету;
- забезпечення зв'язків з українцями за кордоном [4].

Для ефективної роботи комітету в його складі діють підкомітети, зокрема: підкомітет з питань зв'язків з українцями, які проживають за кордоном; підкомітет з міжнародно-правових питань та внутрішньо переміщених осіб; підкомітет з питань прав людини; підкомітет з питань міжнаціональних відносин; підкомітет з питань етнополітики, прав корінних народів та національних меншин України, жертв політичних репресій; підкомітет з питань громадянства, міграційної політики та етнічних груп України; підкомітет з питань гендерної рівності і недискримінації.

Ключовими завданнями Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин та його підкомітетів, відповідно до Закону України «Про комітети Верховної Ради України» є здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до предмета його відання, зокрема щодо проблем міжнаціональних відносин, захисту прав національних

меншин, корінних народів та проблем етнополітики загалом. Комітет відповідно до сфер свого відання виконує законопроектну, організаційну, контрольну функції [10].

Так, у межах виконання покладених на цей комітет функцій 22 березня 2017 р. відбулося слухання на тему: «Стан реалізації Національної стратегії у сфері прав людини щодо забезпечення і захисту прав корінних народів і національних меншин України та законодавчі ініціативи зі створення ефективних механізмів такого захисту» [13]. У процесі слухання обговорено хід реалізації «Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року», заслухано інформацію представників Кабінету Міністрів України, відповідальних міністерств і відомств про стан реалізації Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Роль, значення і вплив громадянського суспільства на формування етнонаціональної політики єдності в Україні» [12], проведено експертний аналіз законодавчих ініціатив щодо забезпечення ефективного захисту прав корінних народів і національних меншин в Україні.

Під час засідання комітету 12 квітня 2017 р. розглядався проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про національні меншини України”». У ньому пропонувалося запровадити низку новацій щодо визначення поняття «національна меншина», встановлення критеріїв набуття етнонаціонального спільного статусу національної меншини, переліку прав національних меншин, серед яких право меншин на збереження життєвого середовища. Реалізувати це право запропоновано через механізм утворення місцевих та регіональних органів самоврядування меншин. Крім того, серед запропонованих змін містилася пропозиція щодо можливості відображення в документах відомостей, що засвідчують національну належність особи, а також положення, згідно з яким забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері прав національних меншин віднесено до компетенції лише органів виконавчої влади та Президента України [14]. Тож більшість запропонованих змін містила ряд суперечностей, і в результаті на засіданні комітету прийняли рішення про повернення цього законопроекту суб'єктам права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні, зокрема щодо забезпечення етнонаціональних прав громадян України у різних сферах суспільного життя, здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Основною метою такого контролю є:

- захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод [11].

Президент України, відповідно до ст. 102 Конституції України, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання прав і свобод людини і громадянина. Зокрема, для належного забезпечення дотримання президентом конституційних прав кримськотатарського народу, забезпечення належних умов для реалізації його громадянських, економічних, соціальних та культурних прав як корінного народу України, збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримських татар у складі України запроваджено інститут Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу. До основних його завдань віднесено:

- моніторинг додержання в Україні конституційних прав кримськотатарського народу та внесення в установленому порядку Президентові України пропозицій щодо припинення порушень таких прав, запобігання спробам їх обмеження;
- участь у підготовці проектів законів, актів Президента України з питань захисту прав кримськотатарського народу, збереження і розвитку його етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності;

– підготовка та організація заходів за участю Президента України, у тому числі міжнародного характеру, з питань забезпечення прав кримськотатарського народу [8].

На рівні центральних органів виконавчої влади культурні питання державного етнополітичного менеджменту в Україні вирішують структурні підрозділи Міністерства культури України, зокрема Департамент у справах релігій та національностей. Серед ключових завдань міністерства – забезпечення формування та реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин [7].

З метою проведення моніторингу та аналізу етнополітичних процесів в Україні, підготовки експертної оцінки та надання рекомендацій і пропозицій щодо управлінських рішень у сфері етнополітики, забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин створено експертну раду Міністерства культури України з питань етнополітики як постійно діючий консультативно-дорадчий орган при Департаменті у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Експертна рада покликана:

- аналізувати етнополітичні процеси як в Україні, так і за її межами;
- аналізувати проблемні ситуації у сфері державної етнополітики та готувати науково обґрунтовані пропозиції щодо їх розв'язання;
- моніторити прояви нетерпимості на расовому чи етнічному ґрунті в українському суспільстві;
- брати участь у розробці законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, державних програм, міжнародних договорів України у сфері етнополітики;
- сприяти проведенню фахівцями наукових експертиз у сфері етнополітики [5].

До складу експертної ради можуть входити науковці, фахівці з питань етнополітики та міжнаціональних відносин, представники інститутів громадянського суспільства, а також перший заступник міністра культури України або заступник міністра культури України відповідно до розподілу обов'язків. Усі рішення експертної ради мають рекомендаційний характер і вносяться для розгляду та прийняття відповідного рішення Міністерством культури України.

Перше засідання експертної ради відбулося 11 квітня 2017 р. На ньому обрано керівний склад та визначено першочергові завдання діяльності ради, серед яких: проведення змістовного моніторингу, аналізу та оцінювання суспільних процесів, що відбуваються як в Україні, так і за її межами, а також причин виникнення проблем у процесі формування та реалізації державної політики у сфері етнополітичних відносин.

На засіданні експертної ради 6 червня 2017 р. розглядалося питання щодо підготовки проекту концепції державної етнонаціональної політики України, прийняття якої передбачено «Планом заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року». Зокрема, обговорено орієнтовну структуру концепції та підходи до формулювання основних понять у галузі етнополітики. Подальше обговорення ходу підготовки проекту відбулось на засіданні експертної ради 5 липня 2017 р. [2]. На ньому визначено модель міжетнічної взаємодії та ключові механізми захисту прав національних меншин в Україні, які необхідно враховувати під час розробки проекту концепції. Зокрема, членами робочої групи встановлено, що для України притаманна інтеграційна модель етнополітичних відносин, у межах якої акцентується на соціальних вимірах міжетнічної взаємодії, таких як: рівні права, забезпечення соціальної мобільності, поліпшення мовної комунікації, розвиток міжетнічної толерантності, участь у суспільно-політичному житті всіх етносуб'єктів українського суспільства, вивчення й аналіз культурних цінностей та норм представників національних меншин [2].

У зв'язку з окупацією частини території України Російською Федерацією задовольняти національно-культурні та освітні потреби, сприяти розвитку етнічної самобутності корінних народів та національних меншин, що проживають на тимчасово окупованій території України, покликане Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Його діяльність спрямовує і координує Кабінет Міністрів України. Основним завданням міністерства є забезпечення формування та реалізації державної політики з питань Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та окремих територій Донецької і Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не виконують свої повноваження – на тимчасово окупованій території України, у тому числі вирішувати питання, які стосуються сфери етнополітичних відносин. Зокрема, міністерство повинне сприяти створенню умов для вільного розвитку кримськотатарської мови, мов інших корінних народів та національних меншин, що проживають на тимчасово окупованій території України; взаємодіяти з уповноваженими представницькими органами кримськотатарського народу, неурядовими організаціями іноземних держав, які захищають інтереси кримських татар, міжнародними неурядовими організаціями, засобами масової інформації; проводити моніторинг стану дотримання прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території України; сприяти здійсненню заходів, спрямованих на розвиток етнічної самобутності і культури корінних народів та національних меншин, що проживають на тимчасово окупованій території України [6].

Питання у сфері публічного управління етнополітичними відносинами в Україні належать також до компетенції державного комітету України у справах національностей та міграції, який є центральним органом виконавчої влади. До основних завдань його діяльності належить:

- участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері міжнаціональних відносин, забезпечення прав національних меншин України, депортованих за національною ознакою осіб, які повертаються в Україну, біженців та інших категорій мігрантів, а також забезпечення зв'язків з українцями, які проживають за межами України, і організація співпраці з ними;

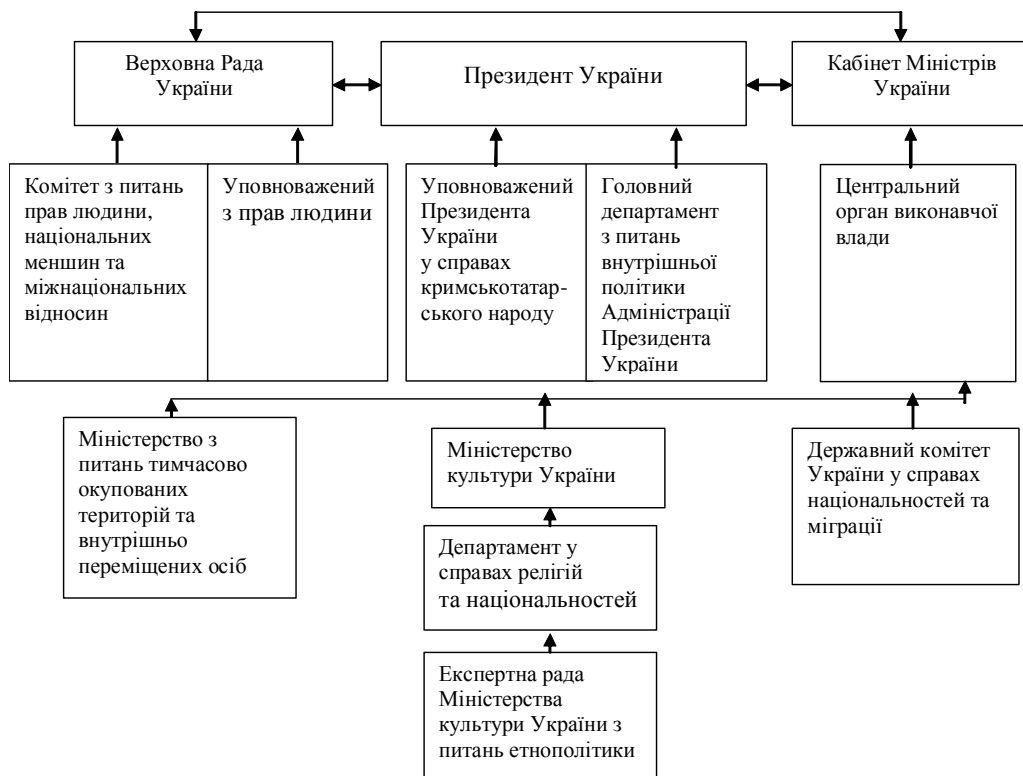
- координація підготовки і здійснення центральними та місцевими органами виконавчої влади заходів щодо забезпечення прав біженців, національних меншин України, депортованих за національною ознакою осіб, які повертаються в Україну;

- сприяння задоволенню національно-культурних, освітніх потреб та розвитку етнічної самобутності українців, які проживають за межами держави, а також зміцненню їх зв'язків з Україною [9].

Таким чином, в Україні для реалізації державного етнополітичного менеджменту на вищому та центральному рівнях створена мережа органів публічного управління, до компетенції яких належать питання регулювання сфери міжнаціональних відносин щодо запобігання виникненню міжетнічних конфліктів, захисту конституційних прав і законних інтересів усіх громадян України, забезпечення дотримання прав національних меншин та корінних народів (рисунок).

На регіональному та місцевому рівнях публічне управління у сфері етнополітичних відносин в Україні реалізують структурні підрозділи місцевих органів публічного управління, до компетенції яких належать питання міжетнічних взаємин. Їхня діяльність спрямована на моніторинг та аналіз проблемних аспектів у сфері етнополітичних відносин та прийняття відповідних управлінських рішень.

Таким чином, на сьогоднішній день інституції в системі державного етнополітичного менеджменту України своїм основним завданням покликані здебільшого забезпечувати реалізацію прав національних меншин. Проте виклики сьогодення у сфері етнополітичних відносин вимагають від органів публічного управління з питань етнополітики не лише здійснювати моніторинг, аналіз та

Система вищих та центральних органів публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні

контроль етнополітичної ситуації, сприяти дотриманню прав етнічних меншин, але й спрямовувати свою діяльність на збереження та розвиток національної самобутності українського титульного етносу, його мови та культури, територіальної цілісності та державного суверенітету в цілому.

Здійснене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Органи публічного управління у сфері етнополітики повинні забезпечувати права національних та етнічних меншин, сприяти їх інтеграції в єдину українську політичну націю, формуючи почуття громадянської ідентифікації з українською державою та лояльне і патріотичне ставлення до неї. Публічна політика забезпечення умов щодо збереження культурної самобутності національних та етнічних меншин українського суспільства повинна сприяти формуванню загальнонаціональної ідентичності на базі титульного українського етносу.

2. Функціонування при органах публічного управління консультативно-дорадчих структур з питань етнополітики є спробою забезпечити реалізацію на основі чинного законодавства та міжнародних стандартів механізму взаємодії держави та етнічних груп у процесі ухвалення управлінських рішень в етнополітичній сфері. Зокрема, функціонування експертної ради з питань етнополітики Міністерства культури України є демонстрацією пошуку органами публічного управління діалогу зі структурами громадянського суспільства для виявлення та задоволення інтересів на державному рівні усіх етносуб'єктів українського суспільства.

3. Одним з актуальних на сьогоднішній день, у зв'язку з окупацією Криму, в етнополітичній сфері України є питання захисту прав кримських татар як корінного

народу України. Про розуміння цього з боку влади свідчить створення та функціонування інституту Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу.

Предметом розгляду в подальших наукових дослідженнях стануть проблеми інституційного забезпечення публічного управління етнополітичними відносинами на регіональному рівні.

Список використаних джерел / List of references

1. **Гордєєв О. К.** Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму / Олег Гордєєв // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. – 2012. – № 3(11). – С. 36 – 42 [Hordieiev O. K. Kontseptualni pidkhody do sutnosti instytutsiinoho mekhanizmu / Oleh Hordieiev // Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka : zb. nauk. pr. – 2012. – № 3(11). – S. 36 – 42].

2. **Засідання** робочої групи експертної ради Міністерства культури України з питань етнополітики від 5 лип. 2017 р. – Режим доступу : http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245256483&cat_id=244949510 [Zasidannia robochoi hrupy ekspertnoi rady Ministerstva kultury Ukrainy z pytan etnopolityky vid 5 lyp. 2017 r. – Rezhym dostupu : http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245256483&cat_id=244949510].

3. **Малиновський В. Я.** Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. – 254 с. [Malynovskiy V. Ya. Slovnyk terminiv i poniat z derzhavnoho upravlinnia / V. Ya. Malynovskiy. – Kyiv : Tsentr spryannia instytutsiinomu rozvytku derzhavnoi sluzhby, 2005. – 254 s.].

4. **Предмети** відання Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин : витяг з додатку до Постанови Верховної Ради України від 4 груд. 2014 р. № 22-VIII. – Режим доступу : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article?art_id=45165&cat_id=44826 [Predmety vidannia Komitetu z pytan prav liudyny, natsionalnykh menshyn i mizhnatsionalnykh vidnosyn : vytyah z dodatku do Postanovy Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 4 hrud. 2014 r. № 22-VIII. – Rezhym dostupu : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article?art_id=45165&cat_id=44826].

5. **Положення** про Експертну раду Міністерства культури України з питань етнополітики : наказ Міністерства культури України від 1 лют. 2017 р. № 70. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0246-17> [Polozhennia pro Ekspertnu radu Ministerstva kultury Ukrainy z pytan etnopolityky : nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 1 liut. 2017 r. № 70. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0246-17>].

6. **Положення** про Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-p> [Polozhennia pro Ministerstvo z pytan tymchasovo okupovanykh terytorii ta vnutrishno peremishchenykh osib Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-p>].

7. **Положення** про Міністерство культури України : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 верес. 2014 р. № 495. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/495-2014-p> [Polozhennia pro Ministerstvo kultury Ukrainy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 veres. 2014 r. № 495. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/495-2014-p>].

8. **Положення** про Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу : Указ Президента України від 3 листоп. 2014 р. № 841/2014. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/841/2014#n8> [Polozhennia pro Upovnovazhenoho Prezydenta Ukrainy u spravakh krymskotatarskoho narodu : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 3 lystop. 2014 r. № 841/2014. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/841/2014#n8>].

9. **Про Положення** про Державний комітет України у справах національностей та міграції : Указ Президента України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/269/2002> [Pro Polozhennia pro Derzhavnyi komitet Ukrainy u spravakh natsionalnostei ta mihratsii : Ukaz Prezydenta Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/269/2002>].

10. **Про комітети** Верховної Ради України : Закон України від 4 квіт. 1995 р. № 116/95-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 19. – Ст. 134. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80> [Pro komitety Verkhovnoi Rady Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 4 kvit. 1995 r. № 116/95-VR // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1995. – № 19. – St. 134. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80>].

11. **Про Уповноваженого** Верховної Ради України з прав людини : Закон України : від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80> [Pro Uprovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny : Zakon Ukrainy : vid 23 hrud. 1997 r. № 776/97-VR // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1998. – № 20. – St. 99. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>].

12. **Роль**, значення та вплив громадянського суспільства на формування етнонаціональної політики єдності в Україні. – Режим доступу : http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/SL110315.htm [Rol, znachennia ta vplyv hromadianskoho suspilstva na formuvannia etnonatsionalnoi polityky yednosti v Ukraini. – Rezhym dostupu : http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/SL110315.htm].

13. **Слухання** у Верховній Раді України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин. – Режим доступу : <http://www.radapilnot.org.ua/sluchannya-u-verhovnij-radi-ukraini-z-pitan-prav-liudini-nacionalnix-menshin-i-mizhnacionalnix-vidnosin> [Slukhannia u Verkhovnii Radi Ukrainy z pytan prav liudyny, natsionalnykh menshyn i mizhnatsionalnykh vidnosyn. – Rezhym dostupu : <http://www.radapilnot.org.ua/sluchannya-u-verhovnij-radi-ukraini-z-pitan-prav-liudini-nacionalnix-menshin-i-mizhnacionalnix-vidnosin>].

14. **Стенограма** засідання Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин від 12 квітня 2017 року. – Режим доступу : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article?art_id=58052&cat_id=50420 [Stenohrama zasidannia Komitetu z pytan prav liudyny, natsionalnykh menshyn i mizhnatsionalnykh vidnosyn vid 12 kvitnia 2017 roku. – Rezhym dostupu : http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article?art_id=58052&cat_id=50420].

15. **Стрільчук Л. В.** Інституційне забезпечення сучасних українсько-польських двосторонніх відносин / Л. В. Стрільчук // Наукові праці. Історія. – Вип. 215, т. 227. – С. 47 – 53 [Strilchuk L. V. Instytutsiine zabezpechennia suchasnykh ukrainsko-polskykh dvostoronnikh vidnosyn / L. V. Strilchuk // Naukovi pratsi. Istorii. – Vyp. 215, t. 227. – S. 47 – 53].

Надійшла до редколегії 08.11.17